

Látogatóban Ágh Istvánnál

Ágh István (1938) költő, próza- és esszéíró. Nagy László (1925–1978) költő öccse. Munkásságát alapvetően meghatározzák gyermekkori élményei, költészetében és prózájában egyaránt vissza-visszatér az egykori emlékekhez. Klasszikus és jelenkori költőtársait nagy empátiával elemző esszéivel is alakítója irodalmunknak. Főbb művei: Boldog vérem (1979), Egy álmom következményei (1983), Kidöntött fáink suttogása (1990), Mivé lettél. Válogatott és új versek (1998), Ahogy a vers mibennünk (2000), A megtalált időből (2005).

Önéletírása szerint tudatosan készült a költői pályára, tízéves korában határozta el, hogy poéta lesz.

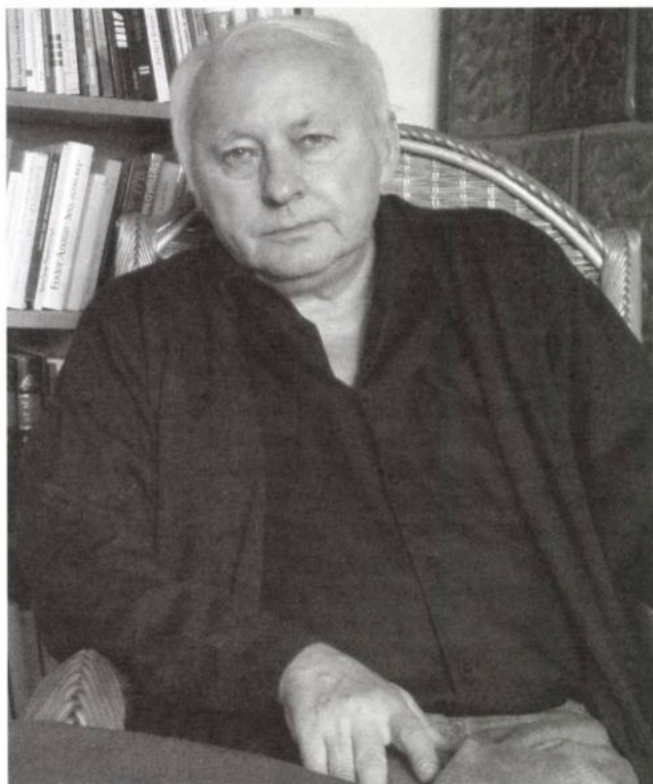
– Egy tízéves gyerek sok mindent elhatároz, akartam én más is lenni, így mérnök meg huszártiszt, de az igaz, hogy akkoriban már írtam verseket, s a Pajtás című újságban meg is jelent az egyik. Emlékszem Majakovszkij Mi lesznek, ha nagy lesznek? című költeményére, abban több foglalkozást is ajánlott a gyerekeknek, kőműves, pedagógus, mérnök, de a költőt nem említette. A sors engem nem kényszerített arra, hogy apám földjén folytassam a gazdálkodást, a tapolcai gimnázium elvégzése után egyenesen vezetett az utam a bölcsészkarra. Magyar-könyvtár szakon végeztem, ami kiváló szak egy költőnek.

Az, hogy a bátyja, a tizenhárom évvel idősebb Nagy László költő volt, mennyiben befolyásolta Önt tízévesen abban, hogy szintén poéta legyen?

– Én akkor még nem tudtam arról, hogy a bátyám költői álmokat dédelget, hiszen képzőművésznek készült, az Iparművészeti Főiskolán Borsos Miklósnál tanult grafikát, a Képzőművészeti Jánosnál festészetet. Nagyon szépen rajzolt és festett. Az csak később derült ki, hogy titokban verseket írt, a pajtában. Anyáknak azért elárulta, hogy költő lesz, nem pedig festő. 1948-ban Budapestet részt vettem egy örsvezetőképző tanfolyamon, a Szabadság-hegyen. A bátyámnál aludtam a népi kollégiumban, s akkor megláttam a Valóság című folyóiratot, amelyben több verse és rajza is szerepelt. Ez volt a költői bemutatkozása. Ezt követően átment a bölcsészkarra, miután megismerkedett Juhász Ferencsel meg Simon Istvánnal, akikkel barátok lettek. Az első verseskötete 1949-ben jelent meg, *Tűnj el, fájás* címmel.

Egyik művében írja, hogy édesanyja azt mondta önnek: fi-am, ne íj verseket, mert azok érthetetlenek, míg a prózádra mindenki azt mondja, pontosan úgy van minden, ahogy azt leírod.

– Természetes volt, hogy anyám ezt mondta, hiszen a verset másféleképpen kell olvasni, és a költeményeim soha nem

voltak annyira közérthetőek. Anyám az iskolában többnyire egyszerűen érthető verseket ismert meg, ugyanakkor többet tudott annál, mint amennyit ott tanult. Még Eötvös József-verseket is tudott kívülről. Anyám lánykorában nagyon értelmes gyerek volt. Példa is volt előtte. Az egyik unokaöccse, Vas Károly a bencéseknél tanult Pápán, és szinte önerőből végezte el a Pázmány Péter Egyetemet, görög-latin-történelem szakon, majd a pécsi főiskolán tanított. Az ő élete a paraszti sorsból való kiszakadás példája volt anyám előtt, s bizonyára ő is továbbtanult volna, ám az anyai nagyapám 1914 szeptemberében elesett a lublini fronton. Anyai nagyanyám ott maradt egyedül, öt gyerekkel, s bár a dédapám munkabírása még öregemberként is nagy volt, rengeteg gond szakadt a nyakukba. Anyám így nem tanulhatott tovább.

Anyaként viszont mindent megtett azért, hogy a négy gyermekéből tanult ember legyen.

– A paraszti világból nem nagyon szokás kitörni, a falura is az volt jellemző, hogy az értelmes gyerekek közül a piaristák hármát kitanítottak, az egyikből jogász lett, a másikkól gépészmérnök, a harmadik csak leérettségizett. Megvoltak azok a korlátok, amelyek miatt a falusi gyerekek nem tanulhattak tovább. Ha a szülőknek földjük volt, a gyerekek részt kellett vennie a gazdaságban, majd felnőttként folytatnia. Anyámban viszont mindig megvolt a többre vágyás, e mellett rengeteget dolgozott, már gyermekkorától kezdve, megtapasztalta, mennyi kínlódással jár a paraszti munka, és azt szerette volna, ha a gyerekei kiszakadnak ebből a világból.

Előfordultak-e konfliktusok e miatt a szüleik között?

– Nem, mert az apám meg felvilágosult ember volt, a falu legjobb gazdája. Elvégezte a pápai gazdasági iskola téli tanfolyamát, s erre olyan büszke lett később, mintha akadémiát végzett volna. Nemesak a munka fortélyaira, gazdasá-

gi gondolkodásra is taníthatták. E miatt különbözött a faluban, több volt, mint egy egyszerű parasztember. Huszonöt holdon gazdálkodott, ami majdnem megfelelt az egészszelkes jobbágyi státusznak. Ez a föld egy családi hagyományként örökölt földterület volt, amit az apám egészen addig őrzött, gondozott, míg rá nem kényszerítették, hogy adja be a téeszbe.

Az Ön munkásságában alapvetően fontos a gyerekkor, amelyre időről időre visszatér, prózában, versben, mintha újra és újra át akarná élni egy letűnt világ ön számára oly kedves és életre szólóan fontos, meghatározó élményeit.

– A gyerekkori élmények mindenkinél nagyon fontosak az irodalomban. Krúdy például nem igazán a gyerekkorát írta meg, hanem a pesti Kődlovagokat, de nála is felfedezhető a Nyírség, a Felvidék ismerete, a régi emlékek fel-felbukannak. A gyerek- és ifjúkori élmények, benyomások felfoghatók írói, költői nyersanyagként is. Másrészt annak az elmúló világnak a megörökítését nagyon fontos hűségnyilatkozatnak tekintem a szülőfalum és környezetem iránt.

Az Egy álom következményei című prózakötetében felidézi, hogy amikor a családja 1951-ben kuláklisra került, s megjelent az édesapja barátja, akkor már tanácselnökként, egy rendőrrel, hogy elvigye a terményt, az édesanyja nagyon kétségbeesett, míg az édesapja megmutatta a padlásfőljárót, zsákot is adott, és azt mondta, csináljatok, amit akartok, én megyek szántani. Mintha azt fejezte volna ki ezzel: bár az ember tehetetlen a diktatórikus hatalommal szemben, az élet megy tovább, tenni kell, ami a dolgunk.

– A paraszt akkor is dolgozik, ha a feje fölött légi csata zajlik. Ezt azért mondom, mert bár kisgyerek voltam a háború alatt, de az apám sokszor kivitt a mezőre, s átélhettem sok légi csatát. Még az oroszok bejövetele előtt, elvettette 1945 március közepén az árpát, a zabot, s jó is, hogy megtette ezt, mert különben a vetőmagot is elvitték volna. Hozzánk virágvasárnap után, nagyhétfőn jöttek be a ruszók, s egészen addig még sok mindent elintézt. Voltak nálunk menekültek, őket is elvitte szekéren vasárnap egy biztonságosabb bakonyi faluba, Iszkáztól harminc kilométerre. Tetten a dolgát. Emlékszem, hogy amikor a németek még ott voltak a faluban, az oroszok bombázták őket. Kibombáztak egy családot, az apa meghalt, ott maradt az anya, hét gyerekkel, és a rengeteg marha. Ők mind hozzánk költöztek a faluvégre. Apámra maradt az állatok etetése akkor is, amikor a pap pincéjében bújtunk meg. A fákhöz voltak kötözve a kibombázott család állatai, a mi jószágaink az istállóban egészen addig, amíg az oroszok nem hajtották el az állatokat. A lovakat azonnal, a teheneket néhány nappal később.

Említett önéletrésében írja, hogy úttörővezérként elpirult a nyakkendője, amikor ministrált a püspöknek, aki megáldotta, majd amikor két évvel később rádöbrent, hogy a kommuniszták kuláklisra tették a családját, dacból nem akart fellépni az iskolai ünnepségen, végül Petőfi A nép című versét szavalta el, külön kihangsúlyozva: „Haza csak ott van, hol jog is van, S a népnek nincs joga.” Volt ennek valamilyen következménye önre nézve, vagy a pedagógusok elsimították az ügyet?

– Később megkérdeztem a tanártól, aki az úttörőcsapat vezetője volt, hogy egymás között beszéltek-e erről a peda-

Benke László

Látnád csak velem

*Látnád csak velem pirkadat peremén
a nagyranőtt tarka legényvirágokat,
álmos ámulattal ölelik őket
kéjesen indázó trombitavirágok,
hallanád a kék csend harsonáit,
kegyelemmel telne kegyetlen szíved.*

*Láttad a büdöskék tömör seregét
hullámozni mézdús illatokban?
A csipkés-bugyiszin kardvirágok
most is suhogva öldöskik magányom,
én meg ujjaim finom begyével
kitartóan bontogatom a gyöngé bibéket.*

*A harmatos fűvek könnyesre sirták
szemüket az éjjel, a csillagos égbolt
kicsit sem pisszent, csak sóhajom
csúszott-mászott utánad a kocsiúton:
álomig kereste viszhangoz párját,
úgy vette karjára a nagy szomorúfűz.*

*Az örvös már elszállt, ki tudja, miért
örzi még a fészket suhanc tujám,
a kis tákolmányon egy-egy fénysugár
meg-megpihen, az éj is lehajtja rá
holdas fejét, s el-elhallgatja magában,
hogy: „meg-öl-ték sze-gényt...”*

*Té megvagy még, tudom, s én is
megvagyok, leánderek halovány-
lila, bordó és fehér fénysugár
négy guggoló kis fenyőd is ápolom,
rád gondolva hajtok előttük tétet.*

*Ablakomban izzópíros, lila és ciklámen fejüket
a muskátlik zöld tenyerükön hordják,
te öntözted őket meg az Isten.
Ó gyönyörűség, hatalmas fogság!
Reményem sincs a szerelemtől,
ha nem jössz vissza hozzám.*

gógusok, de nem emlékezett már az esetre. Ez hagyományos iskolai ünnepség volt, november 7-ével kapcsolatos, csak a tanárok és a diákok voltak jelen. Nem volt köztük hivatalos idegen vagy spicli. Sztyepan Szcsipacsov versét kellett volna elmondanom. A dobogón álltam, a katedra előtt. Kétségbeesett hangulatban voltam, hogy ezt csinálták a családommal, előző nap söpörték ki a padlásunkat. Minden összejött. Vettünk a jánoszázi piacon egy hizott ludat, s így felcsillant a remény, hogy a baromfi beszolgáltatást ne az apró baromfiból rendezzük. Ám a lúd reggelre megdőglött, anyám kétségbeesetten zokogott, hogy mi lesz most velünk. Minden dac felgyülemlt bennem, ökölbe szorított

kezzezel mondtam el Petőfitől A Nép című verset. Őt már akkor jól ismertem, és sok költeményét tudtam kívülről, az agyam nagyon jól fogott, hamar tanultam a verseket is.

Önmek 1958-ban jelent meg az első verse, 1965-ben pedig az első kötete. Mennyiben volt más akkoriban a költészet és a kezdő költők helyzete, mint jelenleg?

– Teljesen másmilyen volt, és ez jó is, meg rossz is. Az első kötetem megjelenése az Aczél-korszak, a hírhedt három T, a támogat, tūr, tilt idejére esik. Én azt írtam mindig, ami a bensőmből fakadt. A bölcsészkaron Pándi Pál volt az alkotóköri tanárunk, s a Népszabadság rovatvezetője is. Néhányunkat bemutatott a lapjában. Ott jelentem meg először. Szerencsére nem voltunk egyedül. Közösségben, mintegy csapatban viseltük el az akkori időket, ki így, ki úgy. Két iránya volt ezeknek a barátságoknak. Az egyik az Eötvös-kollégium, ide tartoztunk mi, akik írogattunk. Buzás Andor volt közöttünk talán a legtehetségesebb, tavalyelőtt halt meg. Ő a rádió munkatársa lett, abbahagyta a versírást, de gyönyörű műsorai voltak. Közénk tartozott Baranyi Ferenc is. Aztán László Ernő, akinek nemrég, a halála előtt megjelent a verseskötete. Harmadéves koromban érkezett Bella István. A másik kör az egyetem volt, én Orbán Ottónak voltam a csoporttársa, amíg járt az egyetemre. Évfolyamtársak voltunk Tandori Dezsővel, Takács Zsuzsával. Fölöttem járt Gergely Ágnes és Székely Magda, ő a közelmúltban halt meg. Csukás István és Ladányi Mihály is ide tartozott, ameddig a tanulmányaikat nem hagyták abba. Ezen a körön kívül nekem volt egy másik társaságom is, a bátyám révén megismertem szinte az egész akkori élő magyar irodalmat. Először jó barátait, Juhász Ferencet, Kormos Istvánt, aztán Déry Tibort, Tersányszky Józsi Jenőt, Vas Istvánt, Berda Józsefet, Ottlik Gézá, Nemes Nagy Ágneszt. A verseimet sokáig csak a bátyámnak mutattam meg. Rengeteget köszönhetek neki, megtanított a mesterségre, szinte többet tanultam tőle, mint az egész egyetem alatt. Volt azonban néhány költő, művész, akit nem általa ismertem meg. Így Füst Milánt, akinek az órára jártam, vagy Pilinszkyt, akivel a Náracisz presszóban ismerkedtem össze, Kondor Bélával együtt. Fodor Andrással mint könyvtárossal én is már könyvtárosként találkoztam. Sinka Istvánval sokáig egy házban laktam, rengeteget beszélgettünk. Az egész akkori irodalom iránt érdeklődtünk, tudtunk egymás munkáiról, olvastuk egymást. Ami engem elszomorít, hogy ma nem látom a költőkben, írókban ezt az érdeklődést egymás művei iránt. Ha van is kapcsolat közöttük, többnyire felszínes, és csupán néhány emberre szorítkozik. Így pedig nem alakulhat ki teljes kép egymásról. Az is igaz persze, hogy napjainkban annyi mű jelenik meg, hogy lehetetlen valamennyit elolvasni.

A szocialista korszakot a történészek különböző szakaszokra osztják. Így élesen megkülönböztetik egymástól a Rákosi-időszakot a Kádár-korszaktól, mind a politikai, mind pedig a kulturális tendenciát illetően.

– Az nyilvánvaló, hogy nem szabad összetéveszteni az ötvenes évek kultúrpolitikáját a hatvanas évekével. Emlékszem, hogy Weöres Sándor verseit kéziratban kaptam meg és adtam tovább. Vagy Nemes Nagy Ágnesnek csak 1957-ben jelenhetett meg verseskötete, addig le volt tiltva. A hatvanas évektől kezdve lazább volt ugyan a kultúrpolitika, de

össze sem lehet hasonlítani a mai helyzettel, mert az is nyomott, szürke kultúrpolitikai diktatúra volt. Ha lapot indítottak, akkor azt ajándéknak kellett felfogni, nem lehetett alapítani másként, csak államilag. Jó példa erre a Hítel sorsa. A hetvenes évek végén néhányan – köztük Illyés Gyula és Csoóri Sándor – elhatározzák, hogy akármi lesz, csinálnak egy lapot. Az első szám azonban csak 1988 novemberében jelenhetett meg, s Illyés, aki az egyik alapítója lett volna ennek, már öt éve nem élt. A lényegyet tekintve az 1990 előtti világ egy fölülről irányított, szörnyű világ volt.

A cenzúra hogyan működött? Ha jól tudom, hivatalosan nem volt. Ugyanakkor a főszerkesztő többnyire az állampárt vezetésének feltétlen bizalmát élvezte, így pontosan tudta, hogy mi jelenhet meg és mi nem, s ha túl kényesnek talált egy témát, akkor barátilag megmondta a szerzőnek, hogy bocsánat, de azért ezt talán mégsem...

– Ez így volt, a cenzúra ezzel a technikával működött. Volt is botrány belőle, amikor Eörsi István '86-ban, az írók közgyűlésén, azt javasolta, vezessék be nyíltan a cenzúrát,

hogy nyilvánvalóbbá váljanak a dolgok. A főszerkesztők sűrűn jártak raporra, behívták őket a központba, minden lapszámot követően értekezleteket hívtak össze, s ezeken a hivatalos illetékesek értékelték a megjelenteket, instrukciókat adtak. A főszerkesztő valóban pontosan tudta, hogy mit közölhet és mit nem. Ugyanakkor előfordultak furcsa megjelenések, letiltások, voltak, akikre rászálltak, s lesték, hogy túllépjék-e a megengedett határt, másoknál viszont nem reagáltak.

Ez mitől függött?

– Nem lehetett igazán tudni. Ladányi Mihály például balos volt, mégis talán annyiszor tiltották le, mint Csoóri Sándort, ugyanis eléggé odamondogató verseket írt, a proletariátus nevében. Vagy amikor Utassynak megjelent a Zúg március című verse, nem lett belőle nagy botrány, de fölfigyeltek rá, s a könyvét évekig nem adták ki. Csoórit ellenzékiése miatt besűgők hada figyelte, s amikor volt konkrét okuk, például ha megírta az itt tartózkodó szovjet katonák viselkedését az Iszapésőben, azonnal letiltották. Megsértette a Szovjetuniót. Nekem például az első kötetemben megjelent az 1956. október 25-ei, Kossuth téri vérengzésnek az emlékeként a Halottak napja című versem, mely annak a szörnyűségnek a szublimált megjelenítése volt. Mindenki tudhatta, hogy miről szól. 1962-ben írtam,

de nem vittem el egyetlen szerkesztőségbe sem. Lehet, ha elvittem volna, sehol sem jelentették volna meg, és már be sem tettem volna a kötetbe, hiszen nyilvánvalóan problémás vers volt. Vagy említhetem a Magyar Katalin című versemet, amit 1982-ben írtam. Magyar Katalin az 1956-os forradalom és szabadságharc áldozata. A tizenhat éves képzőművészeti gimnazistát, mint önkéntes ápolónőt, mentés közben lőtték agyon november 7-én a Terézvárosban. Bevittem a verset az ÉS-be, megjelent. Jovánovics Miklós főszerkesztő elfogadta. Ő érdekes figurája volt annak a kornak, amolyan mi kutyánk kölyke, akinek több volt megengedve, mint másnak. Volt aztán egy másik versem, amelyikben ürrepülők mondják: Gye Vengrijá? Vot! S biztosan ezért dobta vissza, az orosz nyelv kigúnyolása miatt. Sokáig nem jelenhetett meg a Békás-szoros című versem sem, amelyben leírtam, hogy milyen szorított minden. Már a cím is figyelemkeltő volt, hiszen Békás-szoros Erdélyben van. Írtam aztán egyszer egy cikket, akkor Jovánovics már a Magyar Nemzet főszerkesztő-helyettese volt. Visszadobta ezt is, és amikor rákérdeztem, hogy miért, azt felelte, olvasd el. Egy első világháborús, a Vas megyei Ostyasszonyfán lévő, rettentően gondozatlan hadifogoly-temetőről írtam. A helsinki folyamat részeként azonban éppen akkor tartott az ENSZ egy kulturális tanácskozást Magyarországon. Ilyen követhetetlen nüanszokon, később talán megmagyarázható dolgokon múltott gyakran a megjelenés, elsősorban abból a szempontból, hogyan bírálja a téma a politikai érzékenységet.

Ezek szerint egészen kivételes dolognak számított, hogy az idén januárban elhunyt Nagy Gáspár két, hatalmas vihart kavart verse – Öröknyár: elmúltam 9 éves és A Fiú naplójából – megjelenhetett a '80-as évek közepén...

– Ő az említett verseiben két szentségtörést követett el: a temetetlen Nagy Imre miatt szólt, és az áruló, gyilkos Kádár ellen perelt. Azonban már szombathelyi főiskolásként is szemmel tartották, s nyilván ez a folyamatos figyeltetés is közrejátszott abban, hogy észrevették. Különböztelen talán nem is olvasták volna. Megint csak azt kell mondanom: ha különböző szakaszai is voltak, de az 1945-től 1990-ig terjedő korszakban diktatúrában éltünk, az élet minden területén.

Ma viszont mindent a pénz határoz meg, e mellett pedig ugyanúgy érvényesül a kultúrterror, az önmagát az irodalmi kánon egyedüli birtokosaként kikiáltott irodalmi kör részéről. Mindez pedig ugyancsak korlátozza a szabadságot. A népies-urbánus ellentét, ha más köntösben is, de változatlanul folytatódik. A képlet rém egyszerű: ha valaki az urbánusokhoz tartozik, az tehetős, korszerű, ha viszont a népiesekhez, akkor avitt, poros, érdektelen, szóra sem érdemes.

– Egyrészt a pénz határoz meg sok mindent, másrészt pedig van egy ideológia, amely ravaszabban diktál, mint az egyértelmű diktatúra. A szellemi élet kettészakadt, és az egyik oldal olyan, mintha nem létezne, amiről ugyanis nem beszélnek, az nincs. Ma nem elhallgattatnak, hanem elhallgatnak. Ha valaki nem szerepel rendszeresen a tévében és az újságokban, akkor az olyan, mintha nem is létezne. Ez is egyfajta diktatúra. Ma van néhány művész, író és költő, akiknek a műveit reklámozzák, lefordítják, hirdetik a könyvpiacra. Utána pedig azt mondják, lám, őket ismerik.

Ez természetes, hiszen csak őket viszik külföldre. Még a régi rendszerben szemtanúja voltam, amikor egy Párizsban élő magyar emigráns tárgyalt egy író-műfordítóval, hogy kik kerüljenek bele valamilyen kötetbe. Tehát ugyanígy történt régen is, egy meghatározott szándék és gyakorlat szerint. Az ÉS-ben lehetett olvasni arról, hogy kik szerepelnek a francia, német, olasz folyóiratok magyar irodalmi számaiban. Azt, hogy kik jöhettek egyáltalán szóba, itthon állították össze. Ez most is így van. Sajnos látok egy nagy veszélyt, ha már oldalról beszélünk: azon az oldalon ugyanis senki nem akar elindulni, ahol nem lát maga előtt jövőt. Ezért a fiatal alkotók is a másik oldal felé fognak orientálódni, emitt pedig jóvátehetetlenül megszakad minden, ami sajátosan magyar, történelmi, szellemi, nyelvi értelemben, s nem képződik újra az alkotóerő. Érthető, hogy senki nem akar nyomorogni, de még talán ennél is nagyobb baj, ha nem is olvassák az embert. Íróembernél létkérdés, hogy minél többen olvassák a műveit. Ha ezt nem látja biztosítottnak, akkor a maga létének, munkásságának sem látja az értelmét.

Az Ön esszéit olvasva megállapíthatjuk: a költészet iránya megszabhatatlan. Olyan, egymástól világnézeti és stílusban is különböző költőkről ír, mint Kassák Lajos, Füst Milán, Tóth Bálint, Pilinszky János, Sinka István, Orbán Ottó, Bella István, hogy csak néhány nevet említek. Mitől válik fontosá az Ön számára egy költő?

– Számomra egyetlen szempont létezik: az érték. Ez a leglényegesebb egy költőnél, alkotónál, s csak utána jöhet a többi. A gyakorlatban persze másként működik ez. A politikai világnézet, ha nem deformálja a költő lelkét, ami óhatatlanul károsan hat a művekre, nem érdekes. Sajnos azonban előfordul, hogy deformálja. Említhetem Gorkij, Majakovszkij, Jeszenyin életútját. Harminc éve lefordítottam Jeszenyin anyjához írt verseit. Az egyikben azt írta, hogy életünk már Lenin-naptól meleg, s hiába gyönyörű a vers, ma már használhatatlan, mert Lenin neve az egészet elrontítja.

Ön azt vallja, csupán az érték számít a költők, írók esetében. Előbbi témánkhoz visszatérve azonban azt látjuk, hogy napjainkban nem az érték az elsődleges, hanem egyéb szempontok. Nem értek egyet politikailag X-szel, vagy Y-nal, s mivel megtehetem, ellehetetlenítem művészileg, leginkább úgy, hogy nevetségessé teszem, vagy elhallgatom. Annak idején a Nyugatban a legkülönbözőbb stílusú, világnézetű írók, költők jelenhettek meg, s ez volt a helyzet 1956 után is. Az aczéli kultúrpolitika – s most ne menjünk bele, hogy milyen megfontolásokból –, ügyelt rá, hogy egyensúlyban legyen a népies, urbánus írók, költők jelenléte az irodalmi életben és a köztudatban. Ma viszont valós a veszélye annak, hogy a népi, nemzeti irodalom követői teljesen perifériára fognak szorulni.

– Ez is a kultúrharca eredménye. A képlet, amit egyesek sulykolni igyekeznek az emberek fejébe: az urbánus oldalon van a másoknak vonzó, a modern irodalom eszköztárával felvértezett, mértékadó alkotógárda, értelmiségi, gondolkodó elme, értő olvasóközönség. Ezzel szemben a népi, nemzeti oldalon az olvasók primitívebbek, elvárják a közérthetőséget, túlhangsúlyozzák az ideológiát, ami a másik oldalon nincs. Nyilvánvalóan van, de nincs beépítve a művekbe. Az urbánus oldalon tódulnak az emberek az irodal-

mi estekre, a népi oldalon viszont szinte csak azt várják, hogy a hazafiságot sugározza a költő. Ilyen szempontból nem könnyű a helyzet. Ám legyen két, vagy akár több tábor is, a normális az lenne, hogy mindenki, aki értéket hoz létre, egyenrangúnak érezhesse magát. S lehessen vitatkoznival stílusról, tartalomról, értelmesen, egyenlő félként. Nagy problémám, hogy egyfelől kétségbe vonják azt, amit másfelől fölnagyítanak, csak a miénk az igazi, a mérce és a követendő. Amitől félek, hogy mindezek következtében tönkremennek a magyar irodalom hagyományos értékei. A mi irodalmunk – főleg költészetünk – egyik legfontosabb értéke, hogy összehozza, közösséggé formálja a személyeset. Közösségi irodalomról nem beszélhetünk úgy, hogy ne legyen benne az alkotó. Azzal tudja ugyanis felforrósítani a művet. A hetvenes évek elején kezdett el terjedni a személytelen, objektív líra, olyan alkotókra is hivatkozva, akik azonban belevitték magukat a műveikbe, még ha a tapasztalataikat objektív lírában fejezték is ki. Eliot önmaga is kifejez egy intellektust, egy érzelmvilágot, azáltal, hogy éppen azt az egyet választja ki a tárgyak közül. Sokan hangoztatják, hogy József Attila után már nem lehet a személyeséget túlfokozni. Nem is erre kell törekedni, hanem a saját személyiséget kell megtartanom és kifejezmem. A versből kifejejtett ember érdektelenné teszi azt, amit úgy nevezünk, hogy költészet. Félek, hogy az irodalmunk is olyan lesz, mint a magyar futball: van ugyan, létezik, mert benne van ebben a merkantil világban, de nem mond senkinek semmit. Ami ma divat, holnap érdektelenné válik, de hát mindig vannak, akik a divat után mennek. Ma ott tartunk, hogy az a hagyományos szerep, ami a magyar irodalmat, főleg a költészetet naggyá tette, az unalmas. A legnagyobb herélést a posztmodern követte el, ennek a semmiről nem szóló, tét nélküli, mindent relativizáló, ironizáló stílusa. Az a szöveg vagy verssor, ami pedig elűt a hétköznapi nyelvtől, patetikus, ritmikus, énekszerű, az idejétmúlt.

A posztmodern hívei azzal szoktak érvelni, hogy a mai korban nem lehet úgy írni, mint ötven vagy száz évvel ezelőtt. Ezzel viszont nehéz vitatkoznival...

– A hagyományról nem egy megkövesedett, idejétmúlt gondolkodásra alapozva akarok beszélni. Az elmúlt században azért jött létre az avantgarde, az absztrakt, mert befűledt a művészet. Az irodalmat és a művészetet időről időre föl kell pezsdíteni, és ha szükséges, rombolni is kell. Ám a klasszikus és az avantgarde küzdelme nem a 19–20. század fordulóján kezdődött. Már a reneszánsz is avantgarde volt: magába olvasztva a középkori szellemet, beleépítve az ókor elfelejtettnek hitt értékeit, létrehozott egy irodalmi-művészeti forradalmat. A dolgok mindig így mennek előre. Persze, hogy nem úgy kell írni, mint ötven vagy száz éve, de ha őszinte vagyok és tehetséges, akkor már korszerű is vagyok, sőt, több is ennél, minden korban élő, valami többletértéket létrehozni képes, mert a korszerű túlnő a jelen időn. Két nagyobb tanulmányt írtam mostanában, Balassi és Ady költészetéről. Balassi nyelve nagy talány, egy-két kifejezéstől eltekintve ugyanolyan friss ma is, mintha most élne. Nem csak érthető, hanem élő is a nyelve, mégpedig azért, mert az önmagából kikívánczó igazságot mondta ki, teljes őszinteséggel, és ezzel biztosította a nyelv elevenségét. Ugyanez a helyzet Adynál is, és minden igazi nagy alkotónál. Ám az illet teljes mellőzése, az alkotóenergia átállítása egy divatos modorra, az sehová nem vezet. Még akkor sem, ha a divatos

Daróczi Attila

Áttetsző víztükör

*Áttetsző víztükör:
Szikrázó perdet.
Táncol a magány,
Fodrozó víztükörben:
Meglátja magát.
Elnémul örökre.
Háborgó vízfedél:
Megnyílik és látni,
Teremtés bölcsőjét ringani.*

dolgok követése jól jövedelmez. Tudok konkrét esetekről, amikor a nyugat-európai kiadó pontokba szedte a feltételeit, amelyeknek teljesítése esetén hajlandó kiadni az illető író művét. A szereplőknek nem lehet magyar vezetéknevük, Kovács helyett legyen Smith; a magyar nyelvszerkezet, a sajátos metaforikus világlátás mellőzendő, hiszen gátolja a nemzetközi érthetőséget. Ilyenkor arra gondolok, hogy ott vannak a mágikus realisták, a spanyol, portugál nyelvű dél-amerikai írók, akik pazar módon bíznak a nyelvükkel, műveik tele vannak metaforákkal és szimbólumokkal, melyeket mégis le lehet fordítani bármilyen nyelvre, így magyarra is. Ez a kis nép, a miénk, viszont még arra sem lehet méltó, hogy írói a saját nyelvük törvényei szerint írják meg a műveiket? Ez a gond! A globalizáció hirdetői és hasznélvezői még a nyelvünket is megsemmisítenék, mint ahogy a bevásárlóközpont semmisíti meg a Rákóczi út – nem is egy kis utca, hanem főútvonal – boltjait. Ma már ott tartunk, hogy kiadóm, a valódi irodalmi értékeket megjelentető Nap Kiadó könyveit az ország egyik legnagyobb könyvkereskedelmi hálózata nem veszi át, fölbontotta a velük kötött szerződést, s azt javasolták, hogy inkább szakács- és önéletrajzi könyvek kiadásával foglalkozzanak a jövőben Füst Milán és Szentkuthy Miklós, meg a többi klasszikus helyett, mert ők nem piacképesek. Ez, ahogy mondják, a trend. A minél nagyobb – lehetőleg korlátlan – hasznot hozó kereskedelemre alapozott világban élünk.

Remény azonban mindig van. A Hitelben együtt dolgozom Falusi Mártonnal. A közelmúltban ideadta az új verseskötetét, és csodálkozva olvasom, hogy a kötött versben is milyen szabad és modern tud lenni. Nagyon örülök, hogy ilyen is van. Ilyenkor azért bizakodom, talán lesz még követője, megújítója a hagyományos értékeket kifejező magyar költészetnek. Az viszont biztos, hogy a sorsuk nem lesz könnyű. Attól a félelemtől jó lenne már megszabadulnunk, mely szerint annyira semmivé, érdektelenné válik a magyar irodalom, hogy el is fog tűnni a semmiben, s az lesz, mint Amerikában: összegyűlnek néhányan az egyetemi tanzsékek körül, felolvasnak egymásnak a műveikből, s katedrákat osztogatnak maguknak. Ha pedig feltűnik egy olyan istenáldotta tehetség, mint Sinka István, aki egyetlen Petőfi-kötet elolvasása, meg a magyar népköltészet megismerése után kezdte el írni gyönyörű verseit, az senkit nem fog már érdekelni.

Bodnár Dániel